

je Ugovor dobio široku podršku stanovništva Irske (67,1% za, uz izlaznost od 59%). Uspeh referendumu u Irskoj otvorio je put za ratifikaciju Lisabonskog ugovora u Poljskoj i Češkoj Republici. U Poljskoj, predsednik Kačinski je uslovio potpisivanje instrumenta o ratifikaciji pozitivnim ishodom irskog referendumu. Predsednik Češke, Vaclav Klaus je takođe u početku želeo da sačeka referendum u Irskoj, ali je potom uslovio potpisivanje instrumenta o ratifikaciji garancijom da na „Benešove dekrete“ iz 1945. godine, kojima su zabranjeni zahtevi za povraćaj zemljišta u oblastima Republike Češke koje su prethodno pripadale Nemačkoj, neće uticati Lisabonski ugovor, a naročito Povelja o osnovnim pravima sadržana u Ugovoru o EU. Po pronalaženju rešenja za ovaj zahtev, češki predsednik je potpisao instrument o ratifikaciji 3. novembra 2009. godine. Tako je proces ratifikacije završen u poslednjoj od 27 država članica i Lisabonski ugovor je mogao da stupi na snagu 1. decembra 2009. godine.

Lisabonskim ugovorom se Evropska unija i Evropska zajednica spajaju u jedinstvenu Evropsku uniju. Reč „zajednica“ se svuda zamenjuje rečju „unija“. Unija zamenjuje i nasleđuje Evropsku zajednicu. Međutim, pravo Unije i dalje oblikuju sledeća tri Ugovora.

Ugovor o Evropskoj uniji

Ugovor o Evropskoj uniji (Ugovor o EU – „UEU“) potpuno je restrukturiran kroz sledećih šest naslova: Zajedničke odredbe (I), Odredbe o demokratskim načelima (II), Odredbe o institucijama (III), Odredbe o intenziviranoj saradnji (IV), Opšte odredbe o spoljnom delovanju Unije i specifične odredbe o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici (V) i Završne odredbe (VI).

Ugovor o funkcionisanju Evropske unije

Ugovor o funkcionisanju Evropske unije („UFEU“) je razvijen na osnovu Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Ima uglavnom istu strukturu kao Ugovor o EZ. Najvažnije izmene se odnose na spoljno delovanje EU i uvođenje novih poglavlja, u vezi sa energetsom politikom, saradnjom policije i sudstva u krivičnim predmetima, svemirom, sportom i turizmom.

Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju

Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (EAEC Ugovor – „Euratom ugovor“) dopunjavan je nekoliko puta. U svakom od ovih slučajeva, amandmani su dati u protokolima priloženim uz Lisabonski ugovor.

Ugovor o Evropskoj uniji (UEU) i Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (UFEU) imaju jednak pravni položaj. Ovo izričito pravno objašnjenje je neophodno, jer novi naziv starog Ugovora o EZ („Ugovor o funkcionisanju Evropske unije“) i nivoi uređivanja u oba Ugovora odaju utisak da je UEU neka vrsta ustava ili osnovnog ugovora, dok je UFEU zamišljen kao ugovor o implementaciji. Međutim UEU i UFEU po svojoj prirodi nisu ustavni. Izrazi koji se generalno koriste u Ugovorima odražavaju tu promenu pristupa u odnosu na raniji nacrt ustava. Izraz „ustav“ se više ne koristi; „Ministar spoljnih poslova EU“ se naziva „Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku“; a od definicija „pravo“ i „okvirno pravo“ se odustalo. Dopunjeni i izmenjeni Ugovori isto tako ne sadrže članove koji se odnose na simbole EU, poput zastave, himne i slogana. Prvenstvo prava EU nije eksplicitno izložen u ugovoru već je izvedeno, kao i ranije, iz sudske prakse Suda pravde Evropske unije, a na tu sudsku praksu se poziva i deklaracija sa obrazloženjem.

Lisabonski ugovor napušta i „tri stuba“ EU. Prvi stub, koji u osnovi čine jedinstveno tržište i politika EZ, sjedinjen je s drugim stubom, koji čine zajednička spoljna i bezbednosna politika, dok treći stub obuhvata saradnju policije i sudstva u krivičnim predmetima. Međutim, posebne procedure koje se odnose na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, uključujući i evropsku odbranu, ostaju na snazi; deklaracije međuvladine konferencije priložene uz Ugovor naglašavaju posebnu prirodu ove oblasti politike i precizno utvrđene odgovornosti država članica u tom pogledu.

EU trenutno ima 27 država članica. Njih pre svega čine svih šest članica osnivača EEZ, odnosno Belgija, Nemačka (uključujući i teritoriju nekadašnje NDR nakon ujedinjenja dve Nemačke 3. oktobra 1990. godine), Francuska, Italija, Luksemburg i Holandija. 1. januara 1973. godine Danska (danas bez Grenlanda, koji je na referendumu u februaru 1982. godine tesnom većinom izglasao da ne ostane u EZ), Irska i Velika Britanija su se pridružile Zajednici; Planirano pristupanje Norveške je odbijeno na referendumu u oktobru 1972. godine (sa 53,5% protiv članstva u EZ). „Širenje prema jugu“ je započeto pristupanjem Grčke 1. januara 1981. godine i završeno 1. januara 1986. godine pristupanjem Španije i Portugala. Do sledećeg proširenja je došlo 1. januara 1995. godine, kada su se Austrija, Finska i Švedska priključile EU. U Norveškoj je referendum doveo do ponavljanja ishoda od pre 22 godine, sa neznatnom većinom (52,4%) protiv članstva Norveške u Evropskoj uniji. 1. maja 2004. godine baltičke države Estonija, Letonija i Litvanija, istočno-

evropske i centralnoevropske države Češka Republika, Mađarska, Poljska, Slovenija i Slovačka, kao i dva mediteranska ostrva, Kipar i Malta, priključile su se EU. Samo nešto više od dve godine posle toga, proširenje ka istoku je u tom periodu okončano pristupanjem Bugarske i Rumunije 1. januara 2007. godine. Time je broj država članica uvećan sa 15 na 27, a broj stanovnika EU porastao za približno 90 miliona i dostigao 474 miliona. Ovo istorijsko proširenje EU je kruna dugotrajnog procesa koji je doveo do ponovnog ujedinjenja Evrope podeljene „gvozdеноm zavesom“ i hladnim ratom više od pola veka. Ono iznad svega odražava želju da se donese mir, stabilnost i ekonomski prosperitet ujedinjenom evropskom kontinentu.

U toku su pregovori o budućim pristupanjima, prvenstveno sa Turskom, koja je podnela svoj zahtev za članstvo 14. aprila 1987. godine. Međutim, odnosi između EU i Turske sežu dalje u prošlost od tog vremena. Još davne 1963. godine, Turska i EEZ su sklopile sporazum o pridruživanju, koji se odnosio na mogućnost članstva. Godine 1995. oformljena je carinska unija i Evropski savet je u Helsinkiju decembra 1999. godine doneo odluku da zvanično dodeli Turskoj status kandidata za članstvo. Bio je to izraz uverenja da ta država poseduje osnovne karakteristike demokratskog sistema, iako su još uvek postojali ozbiljni nedostaci u pogledu ljudskih prava i zaštite manjina. Decembra 2004. godine, na osnovu preporuke Komisije, Evropski savet je konačno dao zeleno svetlo za otvaranje pristupnih pregovora sa Turskom; oni traju od oktobra 2005. godine. Konačni cilj ovih pregovora je pristupanje ali nema garancija da će taj cilj biti ostvaren. Postoji i saglasnost unutar Evropske unije da pristupanje nije moguće pre 2014. godine. Svako takvo pristupanje mora biti temeljno pripremljeno kako bi se omogućila nesmetana integracija i izbeglo ugrožavanje dostignuća ostvarenih za više od 50 godina evropske integracije. Ostali kandidati za pristupanje su Hrvatska, gde je put za početak pregovora o pristupanju otvoren u oktobru 2005. godine i Bivša jugoslovenska Republika Makedonija, kojoj je dodeljen zvanični status kandidata u decembru 2005. godine, bez utvrđenog datuma početka pregovora. Island je podneo zahtev za članstvo 17. jula 2009. godine. Dana 24. februara 2010. godine, Evropska komisija je dala preporuku Savetu za otvaranje pristupnih pregovora sa Islandom.

EU sada isto tako odlučno radi i na novim proširenjima u regionu Zapadnog Balkana. Doneta je odluka da se na države Zapadnog Balkana primeni ista metodologija koja je prethodno primenjivana za nove države članice. Produženi proces stabilizacije i pridruživanja stoga ostaje opšti okvir za na-

predovanje država Zapadnog Balkana na svom putu ka pristupanju. Prvi važan korak u tom smeru su „Evropska partnerstva“ koja su sklopljena sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom i Srbijom i Crnom Gorom, uključujući Kosovo ⁽¹⁾. Evropska partnerstva, dopunjavana po potrebi, imaju ulogu da pomognu državama Zapadnog Balkana u pripremi za članstvo u skladu sa usaglašenim okvirom i u izradi akcionih planova sa vremenskim rokovima za sprovođenje reformi, kao i detaljima u smislu načina na koji nameravaju da ispune preduslove za dublju integraciju u EU.

Ustanovljena je i mogućnost napuštanja Evropske unije. Klauzula o napuštanju je uneta u Ugovor o EU i omogućava državi članici da napusti Uniju. Unija ne postavlja uslove kada je reč o takvom napuštanju; sve što je za to potrebno je sporazum između EU i dotične države članice o aranžmanima vezanim za njeno istupanje. Ukoliko se ne može postići takav sporazum, napuštanje će stupiti na snagu bez ikakvog sporazuma dve godine nakon obaveštenja o nameri da se napusti Unija. Međutim, ne postoji odredba za isključenje države članice iz Evropske unije zbog ozbiljnih i učestalih kršenja Ugovora.

(1) - U skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN donetom 10. juna 1999. godine.